

Mezőgazdaság és erdőgazdaság viszonya 1960–1975

A nyárfavita és a gépesítettség

Erdőgazdaság és mezőgazdaság kapcsolata és érdekellentétei a kezdetektől részét képezték az OEE életének. A 19. században a szolgalmak, a tagosítás, a bérek, a legeltetés és a tilalmak körül alakultak ki ellentmondások, majd 1920 után az adózás, a vámhatárok és az erdősítés álltak a viták középpontjában. Az államszocialista rendszer léte újabb kérdéseket vetett fel.

1960 júliusában, az egyesület kaposvári vándorgyűlésének határozataira hivatkozva, Madas András elnök és Sali Emil főtitkár az állami erdőgazdaságoknak címzett felhívást fogalmazott meg a második ötéves terv teljesítésével kapcsolatban. A körlevél utalt arra, hogy az akkoriban teljes erővel folyó kollektivizáció nyomán az erdészetnek is új kihívásokkal kell szembenéznie: „A népgazdaság második ötéves tervének egyik legfontosabb feladata a mezőgazdaság szocialista átszervezésének meggyorsítása és közeli befejezése. Egyik lényeges feladat az istállók felépítéséhez szükséges faanyagának jó minőségben, gyors leszállítása. Célszerű volna mozgalmat indítani az anyagnak minél jobb minőségben, határidő előtti leszállítására.” Ez volt az ún. szerfás mezőgazdasági – főleg állattenyésztési – épületek faanyaggal való ellátási akciója.

1965-ben Madas András a helyi csoportok értékelése kapcsán kijelentette: *Ha egy gyenge Tsz-t rendbe teszünk, ezzel nagy segítséget adunk a népgazdaságnak. Ne csak a saját szűk területünket lássuk, hanem a népgazdaság problémáit.*”

Az 1960-as évek elején, a jelentős részben erőszak hatására alakított termelőszövetkezetek és az OEE között nem az istállóépítés volt a legfontosabb érintkezési felület. Abban az évtizedben az országfásításhoz már nem kötődtek a Rákosi-korszak vonatkozásában megfigyelhető propagandaérdek, az országfásítás azonban nem állt le. A fásításon belül egyre inkább előtérbe került az ipari érdekeket szolgáló fajok telepítése, és ennek kapcsán a nyárfajok kérdése. Ez utóbbi az OEE

helyi csoportjainak és szakosztályainak a munkájában is napirenden volt. Az Erdő lap a következőképpen határozta meg az OEE egyik regionális jelentőségű 1963-as eseményét: *„Új elnökségünk munkatervének egyik lényeges pontja tanulmányutaknak, ankétoknak szervezésével az erdőgazdálkodás fejlesztése szempontjából legidősebb kérdések megvitatása, egy-egy fontos gazdálkodási kérdésnek sokoldalú megvilágítása, az általánosan belül egyes szakfeladatok sajátos táji megoldásának kialakítása. Ennek az elgondolásnak a jegyében tartotta az Egyesület debreceni csoportja az Erdőművelési Szakcsoport közreműködésével táji nyárkonferenciáját az elmúlt év október 10-11-én a Hajdúsági Áll. Erdőgazdaság területén.”*

Azt, hogy a nyárfa hogyan merült fel az egyesület és a termelőszövetkezetek kapcsolatában, leginkább egy Somogy megyéről készült jelentésből ismerhetjük meg. A szerző úgy ítélte meg, hogy az adottságok a megyében jók, s mintegy 6000 hektár nyár telepítése lehetséges. A tervezet szerint a feladatból a MÁV és a vízügyi hatóság mellett a térszerekre jutott a legnagyobb rész. A szerző ugyanakkor felhívta a figyelmet arra is, hogy a szövetkezetek gondatlanságából, a legeltetésből származó károk nyomán, a korábbi években a

csemeték 40-70%-a elpusztult. A Somogy megye nyárfásításáról szóló dokumentum tehát az ipari igényekből és a tervekből fakadó növekedési kényszernek, valamint az érdekkülönbségekből adódó ellentéteknek is hangsúlyt adott.

A nyárfaprobléma a második világháború után évtizedeken át kísérte a magyar erdészetet. A jelenség sokban hasonlított a korábbi évtizedek akácdilemmájához. A nyárfakérdés az államszocialista rendszer modernizációs elképzeléseinek, s az erdészet, valamint az OEE ebben játszott lehetséges szerepeinek számos jellemvonását tükrözi. A marxista ideológiák alapokból és az utóévek hidegháborús logikájából egyaránt következő „közgazdasági”, vagyis ipari termelést hangsúlyozó szemlélet könnyen a mennyiségek és évek dogmatikusan egysíkú levezetésévé egyszerűsödött. Ezt a szemléletet egyes erdészek, az 1960-as évek elején például Babos Imre és Tóth Károly ellensúlyozták, amikor rámutattak az ökológiai rendszerek összetettségére és az egyszerű egyenleteken alapuló tervezés lehetetlenségére. Az egyesület fórumai, így a lap és a helyi rendezvények teret nyitottak ezen szemléletek ütköztetésének. Ehhez hozzá kell tenni azt is, hogy az 1960-as és 1970-es évek modernitása a legkorábbiaknál gondolt nemzetközi gya-

korlatok átvételét is jelentette. Ez igaz volt a nyárfavitára is.

Az országfásítás mellett a kor kulcsszavai a gépesítés és szakosítás voltak. Ipari jellegű bevezetése az 1960-as évek közepén mind a mezőgazdaság, mind az erdőgazdálkodás területén kényszerként és kihívásként jelentkezett. *Jerome René* 1964 nyarán, a korra jellemző címmel (*A veszprémi gépesítési tapasztalatcseréről*) megjelent cikke tükrözi a dilemmákat: „*Mind Ezek arra hívják fel a figyelmet, hogy a gépesítés nem válhat öncéllá, a gépesítőnek egyben erdőművelőnek is kell lennie. A gépesítéssel elérhető megtakarítások hiábavalók, ha a munka nem szolgálja a művelési érdekeket.*” A Mezőgazdasági és Élelmezési Minisztériumban 1971-ben készült, *Az Északi-középhegység fagazdaságának fejlesztési irányai* című tanulmány megmutatja azokat a kereteket, amelyek között a korabeli kormányzat elképzelte az erdészet helyi és regionális szintű működését. Az írásból kiderül, hogy a fásítás és a gépesítés, valamint az erdészeti és helyi mezőgazdasági érdekek összehangolása érdekében tett erőfeszítések a minisztérium látásmódjában egyetlen fejlesztési és tervezési célrendszeret alkottak. A dokumentum szerint a három megyét átfogó régióban „*figyelemmel a mezőgazdasági hasznosítás nagy területeken kedvezőtlen adottságaira, az erdő célú hasznosítás fokozottan előtérbe kerül.*” Az anyag további érveket sorakoztat fel emellett, hogy az Északi-középhegységben a faipart fejleszteni kell: a bányászat megszűnése munkanélküliséget eredményez, a vidéki lakosság száma gyorsan csökken, illetve az erdő ún. közjóléti funkciói, vagyis az üdülés, a vadgazdálkodás és a természetvédelem ott különösen fontosak.

A tanulmány szerint az Északi-középhegység erdeinek 24%-a, a fásítás céljára rendelkezésre álló területnek a 90%-a tartozott termelőszövetkezetekhez. A fejlesztés irányát elsősorban az jelölte ki, hogy a termelt farostfa-forgácsfa arányát és a munkafolyamatok gépesítettségét a tanulmány az országos átlaghoz képest alacsonynak és fejleszthetőnek ítélte. Ezért növelni kellett az erdőterületet, azon belül az erdeifenyő arányát, javítani a téveszek által átadott terület talaj-előkészítő munkáinak a színvonalát, és törekedni

kellett a „*központi rakodói felkészítés technikai feltételeinek megteremtésére, s a nagy hatékonyságú gépek széles körű alkalmazására*”. A tanulmány megjegyezte, hogy az erdészet munkaszervezési problémákkal is küzdött. Ez önmagában nem volt szokatlan megállapítás, s az erdészet munkaerőhiánya a régiót az 1950-es években külön is jellemezte.

A megoldási javaslat azonban újszerű volt: a szerző kívánatosnak tartotta, hogy az EFAG-ok és a termelőszövetkezetek közös vállalkozásba kezdjenek, illetve általában is összehangolják fejlesztési programjukat. Akár ez a tanulmány is befolyásolhatta, hogy 1974-ben Egerben került sor a vándorgyűlésre és a Fagazdasági Műszaki Napokra is. 1973 decemberében *Király Pál* főtitkár és *Riedl Gyula* az esemény külső bejárásai kapcsán kérte fel a szajlai Búzakalász MgTsz vezetőjét, hogy ismertesse a szövetkezet erdőgazdálkodását. A téveszelnök arról számolt be, hogy a szántók olyan domboldalokon fekszenek, amelyek túl meredek a gépesített műveléshez, ezért talajvédelmet szolgáló erdőültetési munkákról, faipari technológiai elmaradottságról, piacra jutási problémákról, valamint gyengén képzett és elvándorló munkaerőről számolt be. *Vancsó Jenő* kiemelte azt is, hogy az akácok Erdőfelügyelőség által előírt átalakítása ellentétes a méhészet érdekeivel.

Mind a nyárfavita, mind a gépesítés ellentmondásai azt mutatják, hogy az államszocialista korszak mérnöki ethosza nem eredményezte azt, hogy a természet és kultúra találkozása kiszámíthatóvá váljon. Sem a nyárfatelepítési program, sem a gépesítés nem elszigetelt, kizárólag a keleti blokkra jellemző jelenségek voltak, s ez nyelvi is egyre világosabbá vált. Az 1960-as évekre a szovjetizáció nyelvét felváltotta a közgazdasági, racionalizáló érvelés. Ennek ellenére a válaszok és a viták újra és újra feltöltődtek ideológiai lendülettel. Ebben az összefüggésben az erdőgazdaság és mezőgazdaság kapcsolatában nem volt kevesebb az ellentmondás, mint a megelőző évszázadban. Ezek azonban kevésbé voltak egyértelműek és elfogadottak az 1945 után kialakított új intézményi-gazdaságirányítási keretek között. A két ágazatot mindemellett az évszázados konfliktusoknál mélyebben formálta a vidék-város viszony drasztikus átalakulása, elsősorban a munkaerő városba áramlása.

Balog Róbert, történész

Archív fotók: OEE Wagner Károly
Szakkönyvtár

Felhasznált irodalom

- Jerome René: A veszprémi gépesítési tapasztalatcseréről, *Az erdő*, 1964/7. 300–301.
Az erdő, 1974/10. szám.
 Az 1962–64-es nyárfa-vita cikkeiből
 Babos Imre: Hozzászólás Polner Antal: „Érdemes volna-e” c. tanulmányához, *Az erdő*, 1963/3. 105–106.
 Babos Imre: Viszontválasz Borsos Zoltánnak, *Az erdő* 1964/7.
 Borsos Zoltán: A fajaj megválasztás néhány kérdéséről Nyugat-Dunántúl térségében, *Az erdő*, 1962/12. 537–46. Borsos Zoltán: Válasz a fajajmegválasztással kapcsolatos hozzászólásokra, *Az erdő* 1964/7. 331–332.
 Cebe Zoltán: Hozzászólás a fajajmegválasztás kérdéséhez, *Az erdő*, 1964/4. 185–186.
 Jerome René: Tudományos ülés a külföldi gyorsan növő fajajok kérdéseiről, *Az erdő*, 1963/2. 92–93. Jerome René: Hajdúsági nyárkonferencia, *Az erdő*, 1964/2. 82–85.
 Papp Mihály: Hajdú-Bihar megye nyártermesztésének termőhelyi alapjai, *Az erdő*, 1964/4. 166–174.
 Polner Antal: Érdemes volna-e? *Az erdő*, 1963/2. 9–104.
 Tóth Károly: Hozzászólás Polner Antal: „Érdemes volna-e” című tanulmányához, *Az erdő*, 1963/5. 203–204. 🌿